

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ПРОВЕДЕННЯ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО УРОКУ

Горошкіна О.М.

доктор педагогічних наук, професор
провідний науковий співробітник відділу профільного навчання
Інститут педагогіки НАПН України

Проблема підвищення ефективності уроку завжди перебувала в полі зору науковців і практиків. Особливості організації й проведення уроку української мови відображено в студіях О. Біляєва Н. Бондаренко, Н. Голуб, Т. Грубої, О. Горошкіної, С. Карамана, І. Кучеренко, Т. Окунович, С. Омельчука, М. Пентилюк, Л. Попової та ін.; української літератури – у працях Н. Волошиної, С. Жили, О. Куцевол, Г. Токмань, А. Фасолі, В. Шуляра та ін., зарубіжної літератури – А. Богосвятської, О. Ісаєвої, Ж. Клименко, Л. Мірошниченко та ін.; трудового навчання – О. Коберника; фізики – В. Вовкотруба, О. Ляшенка, О. Прокази, М. Садового, О. Трифонової, В. Шарко та ін. Однак сьогодні особливої актуальності набуває проблема підготовки вчителя до проведення компетентісно орієнтованого уроку, що повинен сприяти саморозвиткові, самовдосконаленню, самореалізації особистості.

Аналіз наукових праць переконує, що ефективність уроку визначає результат активної діяльності учнів, спрямованої на зміну особистісних якостей, формування ціннісних орієнтацій, ставлень до себе, інших, довкілля; критерієм ефективності компетентісно орієнтованого уроку є особисте включення учня (учениці) в активну діяльність. «Виразними показниками компетентісного підходу є центральна позиція учня з його мотивами, цілями, потребами, неповторним психологічним складом» [1, с. 44]. Учитель-предметник має орієнтуватися передовсім на розвиток особистості, а не на досягнення нею певного знанневого стандарту; на впровадження механізмів особистісного становлення учнів; на спрямованість освітнього процесу на індивідуалізацію, функційність та ефективність навчання. Маркерами компетентісно орієнтованого навчання стають пізнавальний, ціннісний, або ставленнєвий, та поведінковий показники, що засвідчують сформованість предметних і ключових компетентностей учнів. Тож урок – не просто форма організації навчання, а складний психолого-педагогічний феномен. У цій системі вимірів мету навчання певного предмета визначає програма, а вчитель, орієнтуючися на загальну мету, визначає конкретну мету кожного уроку: що учень повинен знати, уміти й *застосувати* в процесі уроку та за його межами. З огляду на це зростають вимоги до підготовки й проведення компетентісно орієнтованого уроку.

Спостереження за освітнім процесом, анкетування вчителів-предметників, бесіди з суб'єктами освітнього процесу, аналіз і синтез дидактичних студій уможливають виокремлення основних вимог, до яких уналежнюємо: створення на уроці ситуацій, максимально наближених до життєвих, ситуацій вибору, що потребують від учнів висунення гіпотез, пошук варіантів розв'язання проблеми; застосування технологій, методів, прийомів та засобів навчання, що спонукають учнів до самостійного здобування інформації, роботи з нею; проблемний характер навчального матеріалу; добір дидактичного матеріалу, завдань, що передбачають комплексну перевірку рівня підготовленості учнів, оскільки перевіряють не рівень засвоєння знань з предмета, а інтегровані якості особистості, а також спонукають учнів до пошуку нестандартних рішень, до аналізу власних рішень та рішень інших. Дотримання означених вимог сприяє посиленню в учнів інтересу й мотивації до навчання.

Особливої актуальності в умова інформаційного суспільства набуває формування вмінь учнів працювати зі складно організованою інформацією – перерваними, змішаними текстами, що містять таблиці, діаграми, графіки, малюнки. Не це орієнтує й міжнародне оцінювання якості освіти PISA, до якого Україна вперше долучилася 2018 року. Необхідно

навчити працювати з текстами великого обсягу, після ознайомлення з якими учні й учениці мають виконати завдання, що містять опис життєвої ситуації, вирішити яку можна, застосовуючи інформацію з тексту. Це зумовлює зміну ролі вчителя-предметника, мети, функцій і структури уроку. Учитель уже не є головним носієм інформації, він виконує набагато складніші функції – організатора активної діяльності учнів, спрямованої на пошук, осмислення, засвоєння, перероблення й застосування інформації; консультанта, певною мірою психолога задля підтримання стійкої мотивації до навчання, а також створення на уроці ситуації успіху для кожної дитини. У цьому контексті педагог має спланувати й організувати активну діяльність учнів, навчити працювати їх самостійно і в команді.

Важливими складниками проєктування компетентісно орієнтованого уроку стає цілевизначення, добір змісту та його компетентісне інтерпретування, що передбачає визначення тих складників предметної і/або ключової (ключових) компетентностей, що будуть формуватися або розвиватися під час уроку й добір завдань, спрямованих на це. Тобто мета конкретного уроку, організація навчальної діяльності учнів значною мірою залежать від того, які компетентності будуть формуватися.

Цілевизначення – процес, що передбачає визначення цілей усіх суб'єктів освітнього процесу, їх узгодження, а в разі потреби й трансформування цілей учителя в цілі учня, адже узгодження цілей якраз і полягає в тому, що вчитель може навчальні цілі трансформувати в цілі діяльності учнів. І. Кучеренко називає цілевизначення основою проєктування сучасного уроку. В умовах реалізації компетентісного підходу перед учителем стоїть завдання планувати урок так, щоб забезпечити оволодіння учнями низкою метапредметних умінь: визначати мету навчання предмета загалом і цілі кожного уроку зокрема; співвідносити власні дії із запланованими результатами. Учитель має підвести здобувачів освіти до усвідомлення мети й завдань; учні, визначивши межі своїх знань, повинні побачити, яких знань їм бракує для розв'язання тієї чи тієї навчальної або життєвої ситуації [2, с. 210]. У педагогічній практиці доведено ефективність SMART-технології цілевизначення, що передбачає узагальнення інформації, визначення термінів досягнення результатів, ресурсів, що будуть задіяні в процесі досягнення цілей, а також об'єктивне оцінювання результатів суб'єктів освітнього процесу. Сутність технології полягає у відповідності мети п'яти критеріям: S (specific) – конкретність, M (measurable) – можливість вимірювати, A (achievable) – можливість досягнення мети, R (relevant) – актуальність, T (time bound) – обмеженість у часі.

У процесі підготовки до уроку вчителі-предметники мають передбачити досягнення учнями і таких результатів: особистісних (формування стійкої мотивації до навчання, усвідомлення важливості навчального предмета для саморозвитку тощо), предметних (засвоєння певних відомостей відповідно до програми) та метапредметних (готовність і здатність до інформаційно-пізнавальної діяльності, уміння продуктивно взаємодіяти в процесі спільної діяльності суб'єктів освітнього процесу тощо). З урахуванням мети й завдань уроку вчитель планує його структуру, добираючи зміст навчального матеріалу, методи, прийоми й засоби, орієнтовані на формування певних компетентностей учнів, а також визначає систему компетентісно орієнтованих завдань.

Перед учителем стоїть ще одне нерозв'язане остаточно завдання – визначення інструментів і процедур об'єктивного й оперативного оцінювання як процесу співвіднесення реальних результатів із запланованими цілями. Погоджуємося з науковою позицією Н. Голуб, що «Зміна освітніх орієнтирів, посилення психологічного компонента передбачає залучення фахівців-психологів до процесу розроблення інструментарію з контролю й оцінювання результатів навчальної діяльності учнів» [Там само, с. 77].

Отже, у процесі підготовки до компетентісно орієнтованого уроку вчитель має визначити компетентності, на формування яких буде спрямовано урок, його цілі та структуру. Кожен етап уроку повинен бути спрямованим на досягнення поставленої мети. Важливо дібрати навчальний матеріал, зорієнтований на розв'язання життєво важливих завдань, а також обрати оптимальні методи, прийоми засоби навчання, що відповідають меті

уроку та змісту навчального матеріалу, забезпечують діяльнісний характер освітнього процесу.

Список літератури:

1. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. Концепція навчання української мови учнів старшої школи / за заг. ред. д-ра пед. наук Н.Б. Голуб. Київ : Пед. думка, 2019. 77 с. URL : <https://lib.iitta.gov.ua/719352/1/Концепція.pdf>

2. Кучеренко І. А. Цілевизначення як основа проектування сучасного уроку української мови. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Філологічна. 2013. Вип. 40. С. 209-213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoaf_2013_40_52.